

Ahoj Vojto,

Děkuji Ti za podnětný dopis. Začnu reakcí na vztah praxe a pravidel. Souhlasím s Wittgensteinem (1993: 102), pravidla jsou dle mého soudu nutnou a neoddělitelnou součástí praktického jednání každodenního života lidských jedinců a našich společenských interakcí. Pravidla zajišťují pravidelnost, tedy predikovatelnost a stabilitu, jež napomáhají ke vzájemné důvěře a soudružnosti. Představa, že bychom žili ve světě, který by byl zcela nahodilý a kde by tudíž nebylo možné žádný z budoucích jevů předvídat může být zábavná, ale je umožněna pouze komparací takové myšlenkové koncepce s již existujícím světem, ve kterém je takové uvažování možné. Svět, ve kterém žijeme lze úkonem abstrakce rozdělit na jevy, které jsou provázány kauzálními vztahy a proto lze například říci, jak dlouho bude těleso volně padat z té či oné výšky, jakou rychlostí a jak by se tyto veličiny proměňovaly v závislosti na rozdílné gravitační síle. Takové pravidelnosti jsou deterministicky modelovatelné, kvantifikovatelné a predikovatelné.

Pro účely této diskuse předpokládejme, že žijeme v deterministickém světě, což může být v souvislosti s obecně sdílenými představami o svobodné vůli kontroverzní postoj. Obvykle sice nerozporujeme kauzální vazby mezi fyzikálními jevy, jako je teplota vody a změna jejího skupenství, představa determinant lidského jednání však patrně narušuje naše metafyzické představy o svobodě, jejichž důležitosti pro společenský, potažmo politický život jsem si vědom a sám je v liberální tradici myšlení sdílím. Pokud bys chtěl deterministický předpoklad zpochybnit, jsem diskusi otevřený a přijde mi velice zajímavá. Dál už však zmíněné téma v tomhle konkrétním dopise rozvádět nebudu.

S pravidly lidského jednání je to však složitější už jen proto, že člověk je v jejich vyšších úrovních vytváří. Předcházející tvrzení předpokládá jakousi hierarchii pravidel a tu se nyní pokusím rozvést. Tzv. fyzikální zákony jsou popisem pravidelností funkčnosti jednotlivých prvků systému přírodních jevů. Termín *pravidelnost* je zde zaměnitelný termínem *mechanismus*. Taková pravidla zjevně nejsou otázkou volby zúčastněných jevů, pokud o něčem takovém můžeme smysluplně mluvit. Nemůžeme je libovolně zaměnit za pravidla jiná, alternativní. Taková pravidla bych označil jako *pravidla nižší úrovně*. Nižší proto, že tvoří základ pravidel úrovně vyšších, tzn. vyšší pravidla jsou těmto nižším pravidlům nutně podřízena. Mezi tato pravidla patří také nevyhnutelnost uspokojování existenčních potřeb živých bytostí jako podmínka přežití a reprodukce. Vyšší pravidla jsou tvořena lidmi ve společenských interakcích a proces jejich vytváření je vždy regulován pravidly nižší úrovně. Wittgensteinovy jazykové hry jsou bezprostředně regulovány pravidly vyšší úrovně, které průběh hry určují. Na rozdíl od pravidel nižší úrovně však pro zúčastněné nejsou daností. V čase se vyvíjí, podléhají rozdílným interpretacím, zanikají, a jsou vytvářeny v závislosti na kontextu, záměrech a potřebách zúčastněných. V následujícím odstavci budu budu již pojednávat jen o pravidlech společenských.

V otázce pořadí pravidel a praxe bych důsledně rozlišoval, jestli pravidla vznikají zdola nebo shora. Pravidla vznikající zdola jsou typicky implicitní, neformální a méně rigidní. Vznikají a zanikají dle potřeby zúčastněných a typicky nejsou standardizovaná a kodifikovaná. Proto se hráči *zpravidla* nemohou odvolávat na konkrétní autoritu, svrchovaného arbitra, který by rozsoudil spor týkající se například rozdílného výkladu pravidel nebo jejich porušení. Ukázkou takového pravidla může být: *v partě přátel se každý, kdo přinese sušenky rozdělí se všemi ostatními*. Negativní sankce, která plyne z porušení tohoto pravidla je neformální. Pravidlo tvoří jakýsi *dobrý zvyk* a proto pochopitelně není vymáháno. Pokud by se přátelé již nadále nechtěli o sušenky dělit, mohou tento zvyk snadno opustit a namísto toho si třeba každý upéct sušenky pro sebe. Takovým pravidlům předchází praxe a také určuje jejich pevnost a setrvání v čase.

Pravidla vznikající shora tvoří jakýsi protipól výše zmíněným pravidlům a proto nepovažuji za nutné je charakterizovat adjektivy. Jejich charakterizaci můžeme snadno získat tak, že znegujeme tvrzení pojednávající o pravidlech vznikajících zdola. Příkladem takových pravidel jsou např. zákony nebo právní předpisy. I ta považuji za užitečná, jak ale víš, nejsem zastánce jejich centrálního vymáhání silou a věřím v dobrovolnou organizaci bez nutnosti hrozby (nebo použití) násilí. Pravidla vznikající shora mohou vznikat buď jako reakce (regulace) na již probíhající praxi

nebo praxi předcházet, avšak pro jejich aktivní vynucování musejí být (alespoň ve státě, který není tyranský – tj. které svévolně neterorizuje své občany) v praxi realizovatelná.
Těším se na naši další korespondenci.

S pozdravem
Lukáš

Bibliografie:

Wittgenstein, Ludwig, Jiří Pechar, a Hana Blažejová. *Filosofická zkoumání*. 1. vyd.
Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993.